

Світова економіка і міжнародні відносини

УДК 339.5 (075.8)

Ларіна Тетяна Федорівна

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри агрологістики і управління ланцюгами постачань
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

Ларина Татьяна Федоровна

*доктор экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой агрологистики и управления цепями поставок,
Харьковский национальный технический университет
сельского хозяйства имени Петра Василенка*

Larina Tetiana

*Doctor of Economic Sciences,, Associate Professor,
Head of the Department of Agrologistics and Supply Chain Management
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
ORCID: 0000-0003-3149-8430*

Фурса Вікторія Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри правого забезпечення господарської діяльності
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Фурса Виктория Анатольевна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры правого обеспечения хозяйственной деятельности
Харьковский национальный университет внутренних дел*

Fursa Viktoryia

*Candidate of Economic Sciences (PhD),
Associate Professor of Department of Legal Support of Economic Activity
Kharkiv National University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0001-6325-0910*

Болотна Оксана Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту ЗЕД
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Болотна Оксана Владимировна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры маркетинга и менеджмента ВЕД
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*

Bolotna Oksana

*Candidate of Economic Sciences (PhD),
Associate Professor of Marketing and Management Code
Kharkiv National University
ORCID: 0000-0002-0585-0819*

**ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ
ЕКОНОМІКИ
ПЛАНИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ
МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ
PLANNING FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF ENTERPRISES
IN THE GLOBALIZATION OF INTERNATIONAL ECONOMY**

Анотація. Статтю присвячено дослідженню процесу планування зовнішньоекономічної діяльності в умовах переформатування міжнародної економіки як наслідку актуалізації тенденцій глобалізації. Розкрито чинники зростання значущості функції стратегічного планування для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Найбільш вагомі активності в рамках планування зовнішньоекономічної діяльності зведено у три блоки: виробничо-господарський; організаційно-економічний; комерційний. Приділено увагу аналізу процесу вибору зарубіжного партнера, а саме сформульовано чинники, розкрито сутність методики, перелічено джерела довідково-статистичної інформації. Перелік показників, що обираються для характеристики підприємства як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, залежить від мети, яку ставить перед собою фірма при виборі іноземного партнера. Систему планування деталізовано через функції встановлення мети, прогнозування, моделювання, програмування. У будь-якому випадку найбільш важливими факторами, якими необхідно керуватися, є репутація підприємства і його продукції, надійне фінансове становище і платоспроможність, достатній виробничий і науково-технічний потенціал.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, планування, глобалізація, стратегія, показники економічної діяльності.

Аннотация. Статья посвящена исследованию процесса планирования внешнеэкономической деятельности в условиях переформатирования международной экономики как следствие актуализации тенденций глобализации. Раскрыто факторы роста значимости функции стратегического планирования для субъектов внешнеэкономической деятельности. Наиболее весомые активности в рамках планирования внешнеэкономической деятельности сведено в три

блока: производственно-хозяйственный; организационно-экономический; коммерческий. Уделено внимание анализу процесса выбора зарубежного партнера, а именно сформулированы факторы, раскрыта сущность методики, перечислены источники справочно-статистической информации. Перечень показателей, избираемых для характеристики предприятия как субъекта внешнеэкономической деятельности, зависит от цели, которую ставит перед собой компания при выборе иностранного партнера. Систему планирования детализировано через функции установления цели, прогнозирования, моделирования, программирования. Наиболее важными факторами, которыми необходимо руководствоваться, является репутация предприятия и его продукции, надежное финансовое положение и платежеспособность, достаточный производственный и научно-технический потенциал.

Ключевые слова: *внешнеэкономическая деятельность, планирование, глобализация, стратегия, показатели экономической деятельности.*

Summary. *The article is devoted to the study of the process of planning of foreign economic activity in the conditions of reformation of the international economy as a consequence of updating the tendencies of globalization. The factors of increasing importance of strategic planning function for the subjects of foreign economic activity are revealed, among them: supranational competition, increase of factors of market situation volatility, exchange rate fluctuations, political instability, specificity of doing business in the context of partner countries (especially administrative, customs and bureaucratic). The most important activities in the planning of foreign economic activity are summarized in three blocks: production and economic (the export strategy is determined; the import strategy and assortment of imported products are selected; relations with internal and external partners are established);*

organizational and economic (the choice of forms and methods of work in the foreign market is carried out, marketing support of foreign economic activity is organized); commercial (the mechanism of implementation of the export - import strategy and ancillary operations (transport, insurance, currency, financial and credit) is being developed). Attention was paid to the analysis of the process of choosing a foreign partner, namely, formulated factors, revealed the essence of the methodology, lists sources of reference and statistical information. The list of indicators chosen to characterize an enterprise as a subject of foreign economic activity depends on the purpose the firm sets for itself when choosing a foreign partner. The most important factors to be managed are the reputation of the enterprise and its products, reliable financial position and solvency, sufficient production and scientific and technical potential. The planning system is detailed through the functions of goal setting, forecasting, modeling, programming.

Key words: foreign economic activity, planning, globalization, strategy, indicators of economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) розглядається нами як раціональний шлях вітчизняних підприємств до мети пом'якшення несприятливих умов функціонування, підвищення конкурентоспроможності. Слід зазначити, що формування зовнішньоекономічного сектору в Україні відбувається в умовах переформатування міжнародної економіки як наслідку актуалізації тенденцій глобалізації. Посилюється тенденція до створення й подальшого розвитку інтегрованих економічних просторів. Сутність змін полягає в генерації на мегаекономічному рівні багатопольної системи суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності за радикальної зміни центрів геоекономічного впливу і співвідношення сил між ними.

Прагнення до максимізації прибутку спонукає українські підприємства до виходу на міжнародний ринок. При цьому суб'єкти господарської діяльності стикаються з рядом чинників, що посилюють невизначеність, серед них: наднаціональна конкуренція, збільшення факторів мінливості ринкової кон'юнктури, коливання валютних курсів, політична нестабільність, специфічність ведення бізнесу в розрізі країн-партнерів (особливості адміністративного, митно-тарифного та бюрократичного характеру). За вище зазначених умов ефективність ЗЕД підприємства буде визначатися, в першу чергу, системою управління з акцентом на планування, що є однією з ключових функцій у такій системі. Своєчасне вивчення проблем, бачення перспективи надає змогу виявити можливі ризики і вжити необхідні заходи запобігання негативним, небажаним результатам; окреслити фактори, за яких можливе досягнення стратегічних цілей.

Україна за показниками ЗЕД займає далеко не лідируючі позиції у світі, хоча має великий експортний потенціал, і значну кількість конкурентоспроможних розробок у різних галузях економіки. Цей факт посилює запит на дослідження та аналіз інструментарію планування ЗЕД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес планування зовнішньоекономічної діяльності в Україні в умовах зміни основних параметрів міжнародної економіки викликає зацікавленість у науковців, управлінців, економістів-практиків і потребує детального вивчення та аналізу. Теоретичні аспекти планування досліджувалися наступними вченими: Бабець Є. [1], Ковтун Е. [2], Коваленко О. [3], Майданюк Т. [4], Іванова В. [5], Пшик-Ковальська О. [6].

Мета роботи: дослідження процесу планування зовнішньоекономічної діяльності в умовах переформатування міжнародної

економіки як наслідку актуалізації тенденцій глобалізації.

Основні результати дослідження. Українські підприємства – суб'єкти ЗЕД розширюють міжнародні зв'язки країни, включаючись у міжнародний поділ праці. При цьому, вони стикаються з однією з найголовніших проблем українських підприємств - низькою конкурентоспроможністю української продукції. Поряд з даним явищем вагомим значенням для діяльності підприємств на міжнародному ринку набуває формування раціональної послідовності дій, тобто планування.

По своїй суті планування ЗЕД є різновидом планування як загальної функції управління підприємства, при цьому відбувається перенесення в площину міжнародного ринку, а тому генерується ряд специфічних ознак.

Підприємства, які діють на міжнародному ринку, потребують ефективної системи планування в значно більшій мірі, ніж ті, діяльність яких обмежується національним господарством. Даний факт обумовлено тим, що фірми, які здійснюють ЗЕД, стикаються з такими проблемами та перешкодами, як, зокрема, необхідність врахування майбутніх коливань валютних курсів, виробничо-збутової політики підприємств-конкурентів, відмінностей цін між країнами, міжнародної конкуренції та ряду інших факторів.

Результатом планування є розробка системи визначальних показників господарської діяльності в сферах закупівлі сировини, матеріалів і товарів; виробництва; збуту; управління розміром запасів; руху фінансових потоків; найму робочої сили тощо.

Планування ЗЕД - це процес визначення параметрів перспективного стану об'єкта управління (підприємства, що діє на міжнародному ринку) відповідно до поставлених цілей та формування програми дій з їх досягнення з урахуванням об'єктивних обмежень в можливостях залучення ресурсів.

Можливі цілі включення у ЗЕД:

- цілі експорту: розширення виробництва; збільшення прибутку за рахунок освоєння нових ринків; отримання економії на масштабах виробництва; підвищення чи підтримка техніко-економічного рівня виробництва під впливом міжнародної конкуренції;

- цілі імпорту: розширення виробництва; збільшення прибутку за рахунок нових внутрішніх ринків; модернізація і розширення виробничого потенціалу.

У сфері ЗЕД планування розглядається в широкому та вузькому розумінні. У вузькому розумінні планування ЗЕД є послідовним процесом, завдяки реалізації якого встановлюються стратегічні, тактичні та оперативні цілі такої діяльності, формується та реалізується комплекс оптимальних, взаємопов'язаних заходів управлінського впливу. В широкому розумінні планування ЗЕД являє собою вид управлінської діяльності, спрямованої на визначення цілей та завдань з подальшим розробленням та здійсненням комплексу послідовних та взаємопов'язаних заходів (визначення методології, аналізування та прогнозування усіх вад та переваг, забезпечення необхідним обсягом ресурсів).

В ЗЕД планування здійснюється на основі аналізу наступних блоків:

- виробничо-господарський: визначається експортна стратегія; обирається імпортна стратегія та асортимент імпортової продукції; здійснюється налагодження зв'язків з внутрішніми та зовнішніми партнерами;

- організаційно-економічний: здійснюється вибір форм та методів роботи на зовнішньому ринку, організовується маркетинговий супровід ЗЕД;

- комерційний: розробляється механізм реалізації експортно – імпортової стратегії та допоміжних операцій (транспортних, страхових, валютних, фінансово-кредитних).

Зупинимо свою увагу на процесі вибору зарубіжного партнера. Він залежить від сукупності чинників, які відповідають меті виходу підприємства на зовнішні ринки. Серед них:

- вид зовнішньоекономічної угоди, що планується (експортна, імпортна, ліцензійна, компенсаційна, страхування, кредитування тощо);
- предмет угоди (купівля-продаж товару чи надання послуг);
- фінансово-економічні умови угоди (наявність авансового платежу, купівля в кредит тощо).

У міжнародній практиці з урахуванням загальноприйнятих методик оцінки потенційних партнерів виділяють характеристики, які важливо враховувати при організації ЗЕД.

1. Кількісні показники діяльності: масштаб операцій, ступінь платоспроможності кількість зайнятих (в тому числі в НДДКР), частка продукції в загальному обсязі виробництва підприємства й галузі тощо.

2. Ділова репутація підприємства. Вона визначається добросовісністю у виконанні зобов'язань, досвідом ведення бізнесу, комунікативними характеристиками.

3. Досвід попередніх угод. За наявності рівних умов у потенційних партнерів перевага надається тому, хто добре зарекомендував себе при виконанні попередніх домовленостей.

4. Позиції підприємства у ланцюгу постачань: роль посередника, виробника продукції, споживача продукції.

Виділені характеристики слід враховувати при плануванні ЗЕД не лише при виборі потенційних партнерів з-за кордону, а й з метою формування розуміння алгоритму оцінки підприємства з боку інших суб'єктів.

Для предметного вивчення можливих підприємств-партнерів використовуються наступні джерела статистичної та довідкової інформації: довідники, що видаються інформаційно-довідковими

агентствами, асоціаціями, торгово-промисловими палатами; річні звіти, каталоги, ювілейні та рекламні видання, проспекти підприємств; матеріали спеціалізованих інформаційних компаній; матеріали періодичної преси; довідники банків; статистичні публікації окремих країн і спеціалізованих органів ООН з економіки в цілому та окремих галузей зокрема.

Планування є початковою з-поміж решти функцій управління, оскільки прийняте на етапі планування рішення визначає характер та цілеспрямованість здійснення всіх інших функцій управління. При цьому планування виконує ряд функцій: встановлення мети, прогнозування, моделювання, програмування.

Функція встановлення мети передбачає всебічну якісну оцінку майбутнього стану системи, для якої вона розробляється й має давати закінчене та комплексне уявлення про майбутній стан системи.

Функція прогнозування полягає у передбаченні можливих змін на міжнародній арені, вибір на основі цього альтернативних планів, оцінка можливого стану підприємства при виборі підприємством тієї чи іншої ринкової стратегії.

Моделювання - це наукова теорія побудови і реалізації моделей, за допомогою яких досліджуються явища, які відбуваються в середині підприємства, що здійснює ЗЕД та явища на міжнародному ринку.

Програмування являє собою сукупність заходів, спрямованих на вирішення конкретної проблеми і жорстко пов'язують цільові завдання і параметри діяльності з їх досягнення.

Висновки. Планування ЗЕД – це вид управлінської діяльності та процес встановлення цілей на міжнародному ринку, які підприємство передбачає досягнути за встановлений період часу, а також способів досягнення таких цілей. В ЗЕД планування здійснюється після аналізу трьох основних блоків: виробничо-господарського, організаційно-економічного; комерційного. При цьому планування виконує ряд функцій:

встановлення мети, прогнозування, моделювання, програмування. Вибір тих чи інших показників, що характеризують підприємство як суб'єкта ЗЕД, залежить від мети, яку ставить перед собою підприємство при виборі іноземного партнера. У будь-якому випадку найбільш важливими факторами, якими необхідно керуватися, є репутація підприємства і його продукції, надійне фінансове становище і платоспроможність, достатній виробничий і науково-технічний потенціал.

Література

5. Бабець Є.К. Управління зовнішньоекономічною діяльністю з позицій функцій менеджменту / Є.К. Бабець, В.І. Шалацький // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. 2010. Вип. 26.
6. Ковтун Е. Планування ЗЕД на підприємствах малого та середнього бізнесу / Е. Ковтун, Т. Малашевська. URL: http://conftiapv.at.ua/publ/konf_6_7_traven_2010/14_planuvannja_zed_na_pidpriemstvakh_malogo_ta_serednogo_biznesu/1-1-0-18
7. Коваленко О.М. Особливості складання бізнес-плану зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://nauka-ua.ency.biz/?p=8301>
8. Майданюк Т.Г. Рівні планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/2_87307.doc.htm.
9. Іванова В.В. Планування діяльності підприємства / В.В. Іванова. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 472 с.
10. Пшик-Ковальська О.О. Процес планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13913/1/68_468-472_Vis_727_Menegment.pdf

References

1. Babets' YE.K. Upravlinnya zovnishn'oekonomichnoyu diyal'nistyu z pozytsiy funktsiy menedzhmentu / YE.K. Babets', V.I. Shalats'kyi // Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky. 2010. Vyp. 26.
2. Kovtun E. Planuvannya ZED na pidpryyemstvakh maloho ta seredn'oho biznesu / E. Kovtun, T. Malashevs'ka. URL: http://conftiapv.at.ua/publ/konf_6_7_traven_2010/14_planuvannja_zed_na_pidpriemstvakh_malogo_ta_serednogo_biznesu/1-1-0-18
3. Kovalenko O.M. Osoblyvosti skladannya biznes-planu zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti. URL: <http://nauka-ua.ency.biz/?p=8301>
4. Maydanyuk T.H. Rivni planuvannya zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstv. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/2_87307.doc.htm
5. Ivanova V.V. Planuvannya diyal'nosti pidpryyemstva / V.V. Ivanova K.: Tsentr navchal'noyi literatury, 2006. 472 s.
6. Pshyk-Koval's'ka O.O. Protses planuvannya zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstva. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13913/1/68_468-472_Vis_727_Menegment.pdf